FORTIZZI KRUĊJATI FL-ART IMQADDSA IL-KASTELL TA' MONTFORT

Noel Muscat ofm

Il-Kastell ta' Montfort, bl-Ebrajk *Mivtzar Monfor* u bl-Għarbi *Qal'at al-Qarn* (Kastell tal-Qarn), hu kastell imġarraf tal-era Kruċjata li jinsab fit-tramuntana tal-Galilija, madwar 35 km mill-belt ta' Haifa u 16-il km taħt il-fruntiera ta' Israel mal-Libanu. Il-kastell illum jinsab f'park nazzjonali fir-riserva naturali ta' Nahal Kziv.

L-isem tal-kastell hu Franċiż. Montfort ifisser muntanja qawwija. Hu l-isem li tawh il-Kruċjati. Bil-Ġermaniż il-kastell kien magħruf bħala *Starkenberg*, isem li għandu l-istess tifsira. Il-kastell inbena fuq art li l-Ordni Tewtoniku akkwista mill-familja Franċiża De Milly fl-1220. Hu wieħed mill-eżempji ċari ta' arkitettura militari Kruċjata f'*Outremer*, jew l-artijiet 'il hemm mill-baħar, kif kien magħruf il-Lvant nofsani fil-medjuevu.

Storja tal-Kastell ta' Montfort

Il-Kastell ta' Montfort kien il-kastell prinċipali tal-Ordni monastiku militari Tewtoniku fl-Art Imqaddsa. L-Ordni Tewtoniku twaqqaf lejn tmiem is-seklu 12 fil-belt port ta' Akri, fejn il-Kruċjati kellhom il-kapitali tar-Renju Latin ta' Ġerusalemm wara li tilfu l-Belt Qaddisa fit-2 ta' Ottubru 1187, meta Saladin keċċihom minn Ġerusalemm. Akri saret kapitali fl-1191, meta intrebħet mir-Re Richard I tal-Ingilterra (Richard the Lionheart), flimkien mar-Re ta' Franza Philippe II u r-Re Guy ta' Lusignan.

L-Ordni Tewtoniku, magħruf uffiċjalment bl-isem *Ordo Domus Sanctae Mariae Theutonicorum Hierosolymitanorum*, twaqqaf f'Akri madwar l-1190 minn kavallieri Ġermaniżi. L-isem tiegħu bil-Ġermaniż hu *Orden der Brüder vom Deutschen Haus der Heiligen Maria*

Dehra tal-Kastell ta' Montfort

Knights Hall tal-Kastell ta' Montfort

in Jerusalem. L-iskop oriġinali tiegħu kien dak li jgħin lill-Insara pellegrini fl-Art Imqaddsa, permezz ta' ħidma militari u t-twaqqif ta' sptarijiet.

Il-Kavallieri Tewtoniċi bnew il-Kastell ta' Montfort fuq irdum wieqaf u dejjaq li jixref fuq in-Nahal Kziv fil-Galilija ta' fuq, madwar 13-il km 'il ġewwa mill-belt ta' Nahariya fuq il-kosta tal-Mediterran. Dan il-kastell ma nbeniex oriġinarjament għal skopijiet militari, bħal fil-każ tal-kastelli l-oħrajn Kruċjati tal-Art Imqaddsa. L-iskop kien sempliċement dak li l-Ordni Tewtoniku jmexxi l-amministrazzjoni tiegħu, inklużi l-arkivji u t-teżor, minn Akri għal pożizzjoni aktar iżolata u żgura. F'Akri l-Ordni Tewtoniku kien jaffaċċja t-theddida taż-żewġ Ordnijiet kavallereski kbar ta' żmien il-Kruċjati, jiġifieri l-Ordni tal-Kavallieri Templari u l-Ordni tal-Kavallieri Ospedalieri (Kavallieri ta' San Ġwann). Dawn riedu jaħkmu taħt idejhom lit-Tewtoniċi, meqjusin bħala Ordni żgħir.

Ftit wara li l-Kruċjati kienu rebħu l-Art Imqaddsa mill-Misilmin fl-1099, bosta nies mill-Ewropa bdew jiġu fl-Art Imqaddsa bħala pellegrini u baqgħu jgħixu hemm. Il-familja nobbli Franċiża De Milly akkwistat il-proprjetà ta' fejn inbena l-kastell u kienet tamministraha bħala fewdu agrikolu. Meta Saladin rebaħ lir-Renju Latin ta' Ġerusalemm fl-1187, anke l-fewdu ta' De Milly spiċċa f'idejn il-Musulmani. Imma billi din il-proprjetà kienet tinsab f'żona interna, mimlija boskijiet u għoljiet, u bogħod mit-toroq prinċipali ta' komunikazzjoni, il-Misilmin qatt ma tawha importanza.

Kienet ir-rebħa ta' Saladin li wasslet għat-Tielet Kruċjata (1189-1192), immexxija mir-Re Richard I tal-Ingilterra. Dan irnexxielu jagħmel rebħa fuq il-Misilmin. Imma t-territorji tar-

Renju Latin ta' Ġerusalemm li rnexxielu jakkwista kienu ferm iżgħar minn dawk oriġinali. Ġerusalemm u l-għoljiet tal-Lhudija u tas-Samarija baqgħu taħt kontroll Iżlamiku. Il-Kruċjati rnexxielhom jakkwistaw biss il-kontroll tal-kosta tal-Palestina u tal-Galilija. Meta mbagħad huma mexxew il-kapitali tar-Renju Latin minn Ġerusalemm għal Akri, fl-1191, l-importanza ta' Montfort żdiedet, minħabba l-fatt li l-proprjetà tal-familja De Milly kienet tinsab biss 8 km bogħod minn Akri. Għalkemm il-familja De Milly reġgħet akkwistat din il-proprjetà matul it-Tielet Kruċjata, iddeċidiet li tbigħha lill-Kavallieri Tewtoniċi fl-1220. Il-Kavallieri Ġermaniżi bdew isewwu l-bini u jsaħħuh f'forma ta' fortizza jew kastell, l-aktar wara l-ġlied li kien hemm bejniethom u bejn l-Ordnijiet Kavallereski tat-Templari u Ospedalieri. Kellhom bżonn iħallu Akri u jfittxu post ċentrali ta' amministrazzjoni għalihom. Montfort kienet tidher bħala għażla naturali u ideali.

Il-Kavallieri Tewtoniċi għamlu talba għall-għajnuna lill-Papa Girgor X, permezz tal-Gran Mastru Hermann von Salza. Huma rnexxielhom jakkwistaw bosta kontribuzzjonijiet minn familji Ewropej u pellegrini, biex hekk isaħħu u jsewwu l-proprjetà. B'din l-għajnuna l-Kavallieri Tewtoniċi biddlu l-proprjetà agrikola f'kastell fortifikat li fiċ-ċentru tiegħu juri li kellu swali kbar fuq żewġ sulari. Kif għidna, huma ittrasferew fil-Kastell ta' Montfort l-amministrazzjoni tagħhom li kellhom f'Akri, l-aktar id-dokumenti storiċi importanti fl-arkivju u t-teżor. Fil-kastell mibni f'reġjun hekk bogħod u iżolat huma kellhom moħħhom mistrieħ li setgħu iħarsu l-identità u r-rikkezzi tagħhom mir-regħba tal-Ordnijiet Kavallereski l-oħrajn.

Wara biss 40 sena ta' eżistenza, l-Kastell ta' Montfort ġie assedjat mis-sultan Mamluk Baibars fl-1266. Għalkemm ir-Renju Latin kien diġà beda juri sinjali ta' dgħufija, imma

Arkitettura Kruċjata tal-Kastell ta' Montfort

Il-foss tal-Kastell

l-Kruċjati baqgħu iżommu Akri u fortizzi oħrajn fuq il-kosta tal-Palestina. Anke l-Kavallieri Tewtoniċi, din id-darba, irnexxielhom ikeċċu l-armata Iżlamika mill-Kastell ta' Montfort.

Imma fl-1271, meta diversi fortizzi u bliet Kruċjati kienu waqgħu f'idejn Baibars, dan il-mexxej Mamluk assedja l-Kastell ta' Montfort billi uża strateġiji militari ta' inġinerija f'din iż-żona muntanjuża u ta' boskijiet. Wara tlitt ijiem ta' assedju l-armata ta' Baibars rebħet ir-*rabad* jew *fauborg* (ir-raħal ta' barra l-kastell). L-għada Baibars ħakem il-*bashura*, jew is-sur estern li kien jiddefendi l-kastell, u wara 15-il ġurnata oħra l-Kavallieri Ġermaniżi ddeċidew li jċedu. Saru negozjati bejn Baibars u l-Kruċjati, u dawn tħallew jitilqu mill-kastell bil-proprjetà tagħhom kollha u jmorru f'Akri. Wara li Akri wkoll intrebħet minn al-Ashraf Khalil fit-18 ta' Mejju 1291, u r-Renju Latin ta' Ġerusalemm ġie fix-xejn, il-Kavallieri Tewtoniċi sabu kenn fil-belt ta' Venezja. Wara li Baibars rebaħ il-Kastell ta' Montfort, kif kien soltu jagħmel fil-kastelli l-oħrajn Kruċjati, hu qabbad lis-suldati tiegħu biex iġarrfu l-kastell. Ir-raġuni prinċipali tal-waqgħa tal-Kastell ta' Montfort kienet il-fatt li kien mibni f'pożizzjoni ġeografika diffiċli, fejn l-għajnuna militari ma setgħetx tasal malajr, kif ukoll ma kellux difiża tajba ta' swar fuq id-dawra ta' barra.

Arkitettura tal-Kastell ta' Montfort

Il-Kastell ta' Montfort hu mibni fuq xifer ta' għolja li toħroġ 'il barra minn muntanja. Fil-lingwaġġ tekniku tal-istrutturi Kruċjati hu meqjus bħala *spur castle*, jiġifieri kastell mibni fuq xifer ta' għolja li toħroġ barra minn muntanja u tixref fuq widien fondi. B'hekk l-istess għolja toffri difiża naturali għax tixref minn kullimkien fuq widien u boskijiet. Il-partijiet

l-aktar difensivi tal-kastell jinsabu fuq ix-xaqliba tal-lvant, li billi timmarka l-post li fih l-għolja tinqata' mill-muntanja ta' fuqha, timmarka l-aktar żona vulnerabbli li kellha bżonn tiġi difiża. Fuq dik ix-xaqliba hemm żewġ fossijiet quddiem torri li għandu forma tal-ittra D. Id-daħla tal-kastell tinsab fuq ix-xaqliba opposta, u għandha torri li jħarisha. Billi l-quċċata tal-għolja li fuqha hu mibni l-kastell hi dejqa, il-bini residenzjali prinċipali ġie mibni b'tali mod li jokkupa l-ispazju bejn dawn iż-żewġ torrijiet. Flimkien mad-daħla jew bieb tal-punent, dawn l-elementi arkitettoniċi jikkostitwixxu l-parti superjuri tal-kastell, li hi l-aktar parti importanti. Is-sur estern, li x'aktarx lanqas kien tlesta meta l-kastell waqa' f'idejn il-Mamluki fl-1271, għadu jidher fil-fdalijiet ta' ħajt estern li jinżel matul ix-xaqliba tat-tramuntana u dik tal-punent.

Il-parti ċentrali tal-Kastell ta' Montfort tikkonsisti fil-binja amminstrattiva, li kellha tliet sulari. Għadu wieqaf is-sular ta' isfel, fejn għadhom jidhru żewġ swali msaqqfin forma ta' volta gotika, bħall-binjiet kollha tal-Kruċjati. X'aktarx li fit-tieni sular kien hemm sala ċerimonjali u fit-tielet sular kien hemm l-appartamenti tal-kastellan.

Id-daħla tal-kastell kienet tinsab fix-xaqliba ta' taħt, permezz ta' torri li għadu wieqaf u li kellu tliet sulari. Dan it-torri hu waħda mill-aktar strutturi ppreżervati tajjeb tal-kastell. Saru ħafna skavi arkeoloġiċi. L-aħħar skavi fl-2016 kixfu l-ħitan esterni tal-kastell, imma ma sabux kontinwazzjoni tas-swar fuq ix-xaqliba tan-nofsinhar. Instabu wkoll diversi strutturi awżiljari mal-binja tal-kastell, fosthom l-istalel taż-żwiemel. Taħt il-kastell instabu fdalijiet ta' binja li kellha mitħna taħdem bl-ilma, fuq ix-xmara Kziv li hemm taħt il-kastell. Din il-mitħna kienet inbidlet f'ambjenti għall-mistednin tal-kastell matul is-seklu 13. Instabet ukoll bitħa fortifikata li fiha torri qrib barriera tal-ġebel li minnha ttieħed il-materjal biex inbena l-Kastell ta' Montfort. Din tinsab madwar kilometru mill-kastell, lejn il-Mi'ilya jew *Castellum Regis*. Forsi din kienet tikkostitwixxi l-ewwel swar li rebaħ Baibars fl-1271.

Il-*Castellum Regis*, jew il-kastell rjali li kien oriġinarjament ir-residenza tal-familja nobbli de Milly qabel ma xtraw il-proprjetà l-Kavallieri Tewtoniċi fl-1220, għadu jidher imġarraf fir-raħal Kristjan Għarbi

Dehra oħra tal-Kastell ta' Montfort

ta' Mi'ilya. It-Tewtoniċi kienu semmewh Mhalia jew *Castellum Novum Regis*.

L-iskavi tas-sit tal-Kastell ta' Montfort bdew fl-1877 minn Horatio Kitchener b'riżq il-*British Survey of Western Palestine*. Tkomplew skavi ġodda fl-1926 waqt spedizzjoni organizzata minn Bashford Dean, kuratur tal-*Arms and Armour Department* tal-*Metropolitan Museum of Art* ta' New York. Saru skavi fl-2011 mill-Professur Adrian Boas tal-Università ta' Haifa. Fl-2015-2016 dawn l-iskavi tkomplew bl-għajnuna ta' studenti mir-*Royal Holloway* tal-*University of London*.

Il-pożizzjoni ġeografika tal-Kastell ta' Montfort tagħmel minnu ġawhra ta' arkitettura Kruċjata. Qabel xejn jinsab imħares minn ambjent naturali tassew uniku, mimli boskijiet u b'veduta mill-isbaħ lejn il-baħar Mediterran u lejn Rosh Hanikra, il-muntanja li tifred Israel mil-Libanu, qrib it-"Tarġiet ta' Tir". Fuq ix-xaqliba tat-tramuntana jidhru l-muntanji tal-fruntiera bejn Israel u l-Libanu. Il-fatt li l-kastell jinsab f'żona pjuttost iżolata jgħin biex dan is-sit jiġi mħares minn vandaliżmu u huma bosta dawk li jmorru jżuruh billi jinżlu bil-mixi fit-trejqa, mimlija ġebel u turġien maqtugħin fil-blat, li twasslek fuq il-kastell b'mod li dan jidher f'daqqa waħda quddiem għajnejk moħbi mis-siġar tal-boskijiet li jdawruh.

Riferenzi

JAROSLAV FOLDA, *Crusader Art in the Holy Land. From the Third Crusade to the Fall of Acre (1187-1291)*, Cambridge University Press, 2005, 185-187.

DENYS PRINGLE, *Secular Buildings in the Crusader Kingdom of Jerusalem: An Archaeological Gazetteer*, Cambridge University Press, 1997, n. 156, 73-75.

Montfort: history, early research and recent studies of the principal fortress of the Teutonic Order in the Latin East, edited by ADRIAN BOAS, Leiden, Boston, 2017.

https://en.wikipedia.org/wiki/Montfort_Castle

https://biblewalks.com/sites/montfort.html

ĠEDDED L-ABBONAMENT TIEGĦEK

L-ART Imqaddsa
RIVISTA BIBLIKA

TIĠDID L-ART IMQADDSA 2018

ABBONAMENT:
€10 fis-sena
€15 jew aktar Sostenitur

TOĦROĠ KULL 3 XHUR

Kummissarjat tal-Art Imqaddsa
8, Triq Santa Luċija,
Valletta, VLT 1213
Malta
Tel: 2124 2254
E-mail: comalt@ofm.org.mt
www.ofm.org.mt

Jekk irċevejt ir-Rivista b'xejn għaliex ġejt l-Art Imqaddsa mal-Franġiskani, ħallas l-abbonament biex tkompli tirċiviha.

Kunjom ______________________

Isem ______________________

Indirizz ______________________

____

____

Kodiċi Postali ______________________

Qed nibgħat € ______________
bħal abbonament għall-2018

Pellegrinaġġi Franġiskani 2018

Ikteb jew ċempel:
Kummissarjat tal-Art Imqaddsa

8, Triq Santa Luċija,
Valletta VLT 1213, Malta
Tel: 2124 2254
E-mail: comalt@ofm.org.mt
www.ofm.org.mt

Art Imqaddsa

Għaż-Żgħażagħ 02 - 10 Lulju
Imexxi l-pellegrinaġġ Mons Arċisqof Charles J. Scicluna
12 - 20 Lulju

Art Imqaddsa *Extra*

04 - 14 Novembru

Assisi
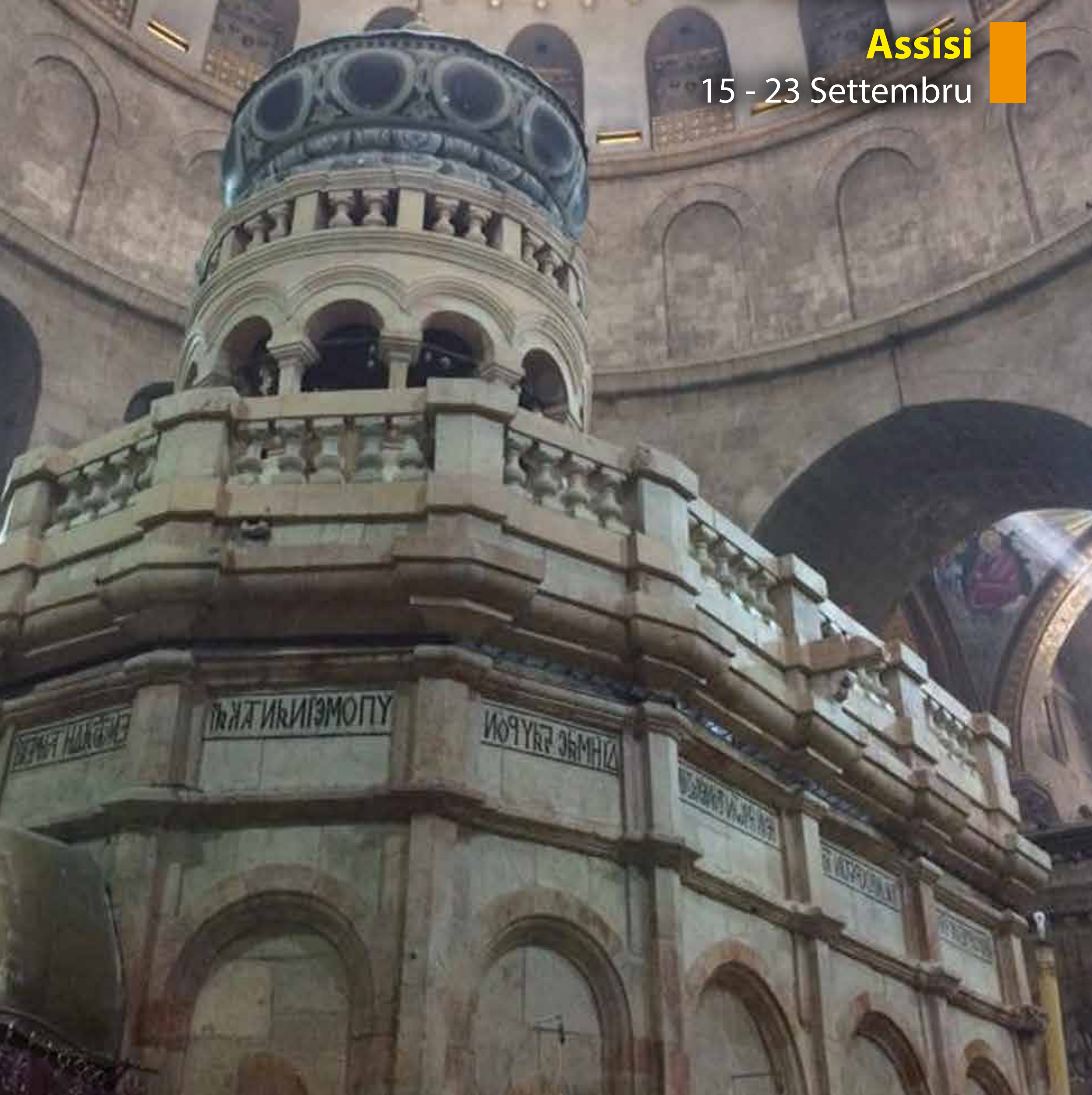
15 - 23 Settembru